

ONOMASTIKA SOHASINI O‘ZLASHTIRISHNING O‘ZIGA XOS YO‘NALISHLARI

Isroilova Shoxida Dexqonovna

FarDu 2-kurs magistranti

Yusupova Sabohatxon A‘zamjonovna

Fardu Ingliz tili kafedrası kata o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Onomastika (yun. onomastike — nomlash, nom qo‘yish san‘ati) — tilshunoslikning har qanday atoqli nomlarni, ularning paydo bo‘lish va o‘zgarish tarixini o‘rganuvchi bo‘limi, shuningdek, barcha atoqli nomlar yig‘indisi. Ayrim tadqiqotlarda "Onomastika" termini antroponimika ma‘nosida ham qo‘llangan. Onomastika mavjud onomastik tizimlarni aniqlash va o‘rganishni maqsad qilib qo‘yadi.

Kalit so‘zlar: onomastika, metod, nom, tarix, texnologiya.

KIRISH

An‘anaviy ona tili ta‘limi tizimida lingvistik mashqlarning, asosan bir vazifasiga – bilimlarni malakaga aylantirish ishiga ko‘proq e‘tibor beriladi. Lingvistik mashqlarning o‘quvchilar faoliyatida bajaradigan barcha vazifalaridan unumli foydalanish bilim, malakalarning yanada takomillashuviga asos bo‘ladi. Lingvistik mashqlarni faoliyatda bajaradigan ishi jihatidan o‘rganish funksional tahlil sanaladi va ular quyidagilardan iborat:

Lingvistik mashq qilish usuli. Qiyinligi mashq qilishning subyektiv tomoni bo‘lib, o‘quvchi berilgan so‘zlarni guruhlariga ajratish yo‘lini bilmasa, mashq qilishda qiynaladi. Masalan, berilgan so‘zlarni ma‘nolari yoki tuzulishi jihatidan guruhlariga

ajratish jarayonini tahlil etaylik. Bu usulni qo'llash paytida, guruhlarga ajratish jarayonida tahlil va sintez, taqqoslash va konkretlashtirish kabi aqliy faoliyat usullari ham ishtirok etadi. Binobarin, lingvistik mashq qilish usullari nutq madaniyatini o'rganish yo'llari va aqliy faoliyat ko'rsatish amallari hosilasi sifatida shakllangan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

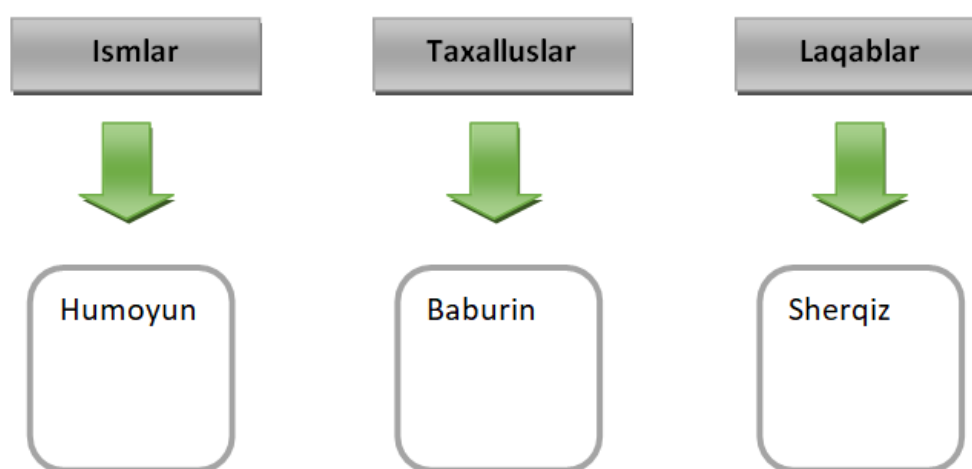
Mazkur maqolada ona tili darslarida onomastik birliklarni Pirimqul Qodirovning "Avlodlar dovoni" asari matni asosida o'qitish xususida fikr yuritamiz. Pirimqul Qodirovning "Avlodlar dovoni" asarining birinchi bobi "Agra. Hamidabonu arosatda" deya nomlangan bo'lib, mazkur bobda qo'llanilgan onomastik birliklarni ko'rib chiqamiz.

Onomastik birliklar mavzusini o'quvchiga batafsil va qiziqarli holda yetkazib berishda "Avlodlar dovoni" asarining mazkur bobidan foydalanish soha vakilidan chuqur izlanish va mahoratni talab etadi. Bu jarayon esa, albatta, mashg'ulotlarni ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda tashkillashtirish hamda mavzuga doir ma'lumotlar izchilligi va ketma-ketligiga alohida e'tibor qaratish orqali amalga oshiriladi. Xususan, onomastik birliklarga doir ma'lumotlarni dars jarayonining yangi mavzuni mustahkamlash bosqichida o'quvchilarga bir qancha topshiriqlar bergan holda bilimlarni yanada chuqurroq egallashlariga zamin yaratish mumkin. Bunda birinchi topshiriq qilib berilgan badiiy matndagi onomastik biriklarni guruhlarga ajratib chiqish topshirig'i beriladi.

Guruhlarga ajratish usuli. Lingvistik mashq qilishning bu usulidan boshlang'ich sinflardan tortib, yuqori sinflargacha amal qilinadi. Ona tili ta'limining ilk qadamlaridanoq guruhlarga ajratish yo'li bilan mashq o'tkaziladi. Masalan, bunda quyidagi strategiyadan foydalanishimiz mumkin: **"Ajurli arra"** (frantsuzcha "ajour" – bir yoqdan ikkinchi yoqqa o'tgan, ikki tomoni ochiq) strategiyasi o'quvchi (talaba)larga yaxlit muayyan mavzuni bir nechta qismlarga ajratish orqali mohiyatini yoritish imkoniyatini yaratadi. Ushbu metod qo'llanilganda o'quvchi (talaba)lar tayyor matnlar bilan ishlaydi.

Mazkur metodni qo'llash jarayonida o'quvchilar guruhlarga ajatiladi. Tahli etilayotgan material matni bir nechta qismlarga ajratilgan holda alohida qog'ozlarda qayd qilinadi va muayyan topshiriq beriladi. Guruhlar matnli materiallardan foydalanib, topshiriqni bajaradi.

Bunda, "Avlodlar dovoni" asarining "Agra. Hamidabonu arosatda" bobini qismlarga ajratilgan holda guruhlarga tarqatiladi. Topshiriq sifatida leksik-semantik xususiyatlariga ko'ra asarda qo'llangan antroponimlarni quyidagi guruhlarga ajratib chiqish⁴ beriladi:

Alternativ mashq qilish usuli. Mashq qilish jarayonida alternativ usuldan foydalanilganda, tafakkurning tanlay olish xususiyati amal qiladi, berilgan ikki imkoniyatdan to'g'risi tanlanib topshiriq bajariladi. Alternativ mashq qilish usulidan maktablarda ona tilini o'zlashtirishning barcha nuqtayi nazarlariga bog'langan holda foydalaniladi. Xususan, joy nomlari imlosiga doir ma'lumotlarni sinfni ikki guruhga bo'lib, "**Kim chaqqon va savodxon?**" o'yinini tashkil etgan holda bayon etish mumkin. Bunga ko'ra har ikkala guruh o'quvchilari sinf doskasiga navbat bilan bittadan sodda va qo'shma tarkibli joy nomlariga misollar yozadilar. Musobaqa yakunlangach, o'qituvchi doskadagi har bir joy nomi imlosiga, xususan, qo'shma tarkibli nomlarning qo'shib hamda ajratib yozilishiga alohida ahamiyat qaratadi. Qo'shma tarkibli joy nomlari imlosini tahlil qilish barobarida ularning qo'shib hamda ajratib yozilishi bo'yicha asosiy qoidalarni tushuntirib o'tadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Mazkur texnologiyaning afzalligi shundaki, birinchidan, ta'lim oluvchi darslikka qo'shimcha ravishda nomlar tuzilishiga ko'ra sodda (*Agra, Xuroson, Kobul, Chunor, Toshkent, Hindiston,*) va qo'shma tarkibli (*Dashti qipchoq, Tillakori tolor, Qora shirin*) bo'lishi haqidagi ma'lumot bilan tanishish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ikkinchidan, topshiriqni bajarish jarayonida qo'shma so'z shaklidagi birliklarning qo'shib yoki ajratib yozilishiga doir bilimlarga ehtiyoj sezib, joy nomlari imlosida mazkur hodisa muhimligini o'z tajribasida sinab ko'radi. Buning natijasida esa o'quvchi tomonidan imlo bo'yicha aytilgan barcha ma'lumotlarni diqqat bilan tinglash va uni amalda to'g'ri qo'llashga harakat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Yusupova, S. A. Z., & qizi Shodiyeva, G. N. (2022, December). SOZ TURKUMLARI TIZIMINING TURLI TILLARDA TALQIN ETILISHI. In INTERNATIONAL CONFERENCE: PROBLEMS AND SCIENTIFIC SOLUTIONS. (Vol. 1, No. 7, pp. 111-114).
2. A'zamjonovna, Y. S. (2023). INGLIZ TILI TALAFFUZINING HUDUDIIY VARIANTLARI VA ULARNING FONETIK XUSUSIYATLARI. SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY, 1(5), 60-63.
3. qizi Shodieva, G. N., & Dusmatov, H. H. (2022, July). PRINCIPLES OF DIVISION OF WORD CATAGORIES IN UZBEK LANGUAGE. In INTERNATIONAL CONFERENCES (Vol. 1, No. 11, pp. 38-43).
4. A'zamjonovna, Y. S., & Murotovna, K. M. (2023). Second Language Acquisition. Miasto Przyszłości, 31, 5-8.
5. qizi Akhatova, K. Q., & Yusupova, S. A. Z. (2023). ACTUAL SPEECH DIVISION IN LINGUISTICS. THE ROLE OF SCIENCE AND INNOVATION IN THE MODERN WORLD, 2(4), 39-43.

6. A'zamjonovna, Y. S. (2023). *KOGNITIV LINGVISTIKADA KONSEPT TUSHUNCHASI*. *Journal of new century innovations*, 12(4), 43-48.
7. Курбонова, Н. С. К., Ходжагельдиева, Ш. Э. К., Тошбадалов, Б. Б. У., & Худоймуродова, Х. М. (2017). *Растениеводство: перспективы Berberis oblonga Schneid*. *European research*, (5 (28)), 8-10.
8. Qizi, Q. N. S., Ugli, K. N. S., & Muhiddinovna, H. H. (2017). *Do schools kill creativity?*. *International scientific review*, (5 (36)), 104-106.
9. Мо'минов, С. (2022). “ЮКСАК МАЪНАВИЯТ-ЕНГИЛМАС КУЧ” АСАРИДА РАҲБАР МАЪНАВИЯТИ, МУЛОҚОТ МАДАНИЯТИ ҲАҚИДА АЙТИЛГАН ФИКРЛАР. «ФИЛОЛОГИЯНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ» МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН МАТЕРИАЛЛАРИ.
10. Kakharov, K., & Usmonova, M. (2022). *Nonverbal Means of Uzbek and English Speech Etiquette*. *Journal of Ethics and Diversity in International Communication*, 2(5), 61-65.